

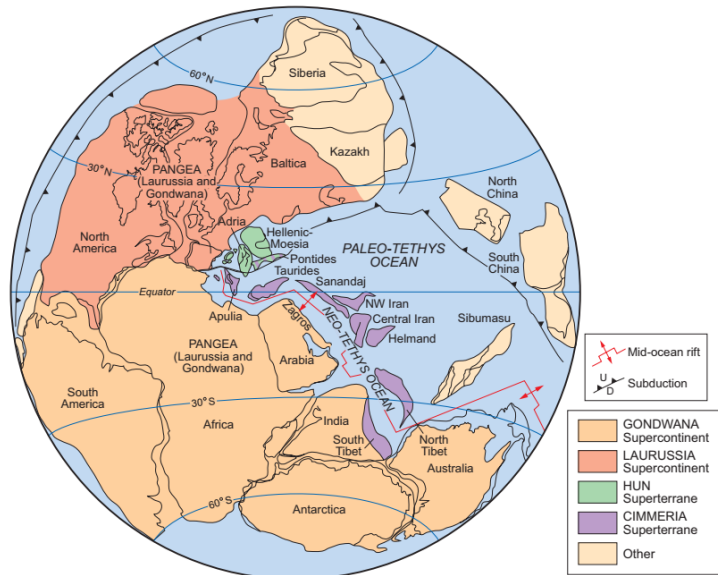
199. NEOTETHYS,

một đại dương cổ hình thành vào khoảng thời gian cuối kỷ Permi đầu kỷ Trias (Hình 1). Neotethys là thành viên cuối của đại dương cổ Tethys hoạt động đa kỳ. Khái niệm “đại dương Tethys” (x. Tethys) xuất hiện trong tác phẩm nổi tiếng của E. Suess “The Face of the Earth” vào năm 1893. Nó là nơi sinh thành và hoạt động của một trong những đại kiến tạo và sinh khoáng toàn cầu quan trọng nhất là vành đai Địa Trung Hải. Các thế hệ nối tiếp nhau của đại dương Tethys là đại dương Prototethys (thuộc chu kỳ đầu), đại dương Paleotethys (thuộc chu kỳ thứ hai) (x. Paleotethys) và đại dương Neotethys (thuộc chu kỳ cuối).

Đại dương Neotethys được hình thành do sự tách rời và trôi dạt về phía bắc của một số mảnh lục địa có nguồn gốc từ Gondwana: khối Adria (Apulia), miền trung Iran, khối Lut, miền trung Afghanistan, miền nam Tây Tạng (Lhasa). Sự mở đầu của Neotethys trước khi có sự rạn nứt lục địa, biểu hiện rõ ràng nhất ở phân đoạn phía đông Himalaya-Tây Tạng của nó, nơi nó bắt đầu vào kỷ Permi muộn.

Sự lan rộng của đại dương Neotethys tiếp tục từ kỷ Jura muộn đến Creta muộn-Paleogen sớm. Neotethys trải dài từ vịnh Antalya, đảo Síp và tây bắc Syria quanh chỏm phía bắc của mảng Ả Rập và sau đó đến phía sau của chuỗi Balochistan và dãy Himalaya, quay về phía nam của vòng cung Sunda-Banda. Đối với phần cuối phía tây của Neotethys, có thể có hai phiên bản: (1) nó có thể kết thúc ở đâu đó giữa Adria và châu Phi, trong khu vực biển Ionian và Sicily; (2) nó có thể đại diện cho sự tiếp nối của rãnh tây nam Dinarid-Ellinids-rãnh Budva-Pindos.

Đại dương chính Neotethys đi kèm với các biển rìa và biển sau cung có tuổi khác nhau và mức độ phá hủy, biến đổi khác nhau của vỏ lục địa và vai trò giãn dãn. Một trong số đó là biển Levant thuộc kỷ Jura, vùng còn lại là biển Seistan thuộc kỷ Creta sớm-Paleogen ở cực đông Iran. Ba nhánh biển khác, ở cực tây, là biển Tyrhenian có tuổi Neogene nằm ở phía sau vòng cung Calabria và biển Aegean cùng tuổi ở phía sau của đới hút chìm cùng tên và cuối cùng là biển Adaman cùng tuổi ở cực đông, phía sau đới hút chìm Sunda. Neotethys bắt đầu đóng lại từ kỷ Senonian và tăng nhanh đáng kể vào Eocen giữa-muộn khi xảy ra va chạm giữa Ấn Độ và một số vi lục địa trước đây đã tách khỏi Gondwana với rìa phía nam của lục địa Á-Âu. Quá trình tương tự diễn ra giữa mảng Ấn Độ và mỏm phía đông nam của châu Âu, dẫn đến sự hình thành chuỗi Ấn-Miến. Kết quả là đại dương Neotethys đã bị chia cắt và chỉ một số tàn tích của nó được bảo tồn ở Địa Trung Hải, vùng Biển Đen-Nam Caspi và ở Vịnh Oman, cũng như các khu vực hút chìm Calabrian, Aegean, Makran và Sunda.

Hình 1. Đại dương Neotethys mở ra vào cuối kỷ Permi (Nguồn: Ruban 2007)

NGUYỄN VĂN VƯỢNG

Tài liệu tham khảo

1. Dimitry A Ruban, Moujahed I. Al-Husseini and Yumiko Iwasaki, *Review of Middle East Paleozoic Plate tectonics*, GeoArabia, 2007, 12(3), p.35-56.
2. Giovanni Muttoni, Maurizio Gaetani, Dennis V. Kent, Dario Sciunnach, Lucia Angiolini, Fabrizio Berra, Eduardo Garzanti, Massimo Mattei and Andrea Zanchi, *Opening of the Neo-Tethys Ocean and the Pangea B to Pangea A transformation during the Permian*, GeoArabia, 2007, 14(4), p.17-48.